

Przemysław MERKLINGER

<https://orcid.org/0000-0002-1329-3434>

Społeczno-przestrzenne uwarunkowania bezpieczeństwa osób starszych w kontekście starzejącego się społeczeństwa

Streszczenie

Niniejszy artykuł miał na celu przybliżenie problematyki starzenia się osób, a tym samym zapewnienia im odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa. Współczesny świat wraz z wieloma udogodnieniami niesie ze sobą również zagrożenia, z którymi nierzadko starsze osoby nie są w stanie radzić sobie na odpowiednim poziomie. Problemem badawczym było sprawdzenie, jakie zagrożenia istnieją dla grupy wiekowej seniorów. Metodą badawczą, która została wykorzystana w celu opracowania artykułu, była obserwacja. Dzięki tej metodzie poznano realia życia seniorów i udało się wyrobić opinię na temat poziomu ich bezpieczeństwa, jak również wszystkich ewentualnych zagrożeń.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, bezpieczeństwo seniorów, starość, zagrożenia seniorów, wyzwania seniorów.

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że starzenie się populacji oraz urbanizacja stanowią wynik pomyślnego rozwoju cywilizacyjnego ostatniego stulecia. Stanowią także największe wyzwania, na równi z globalnym ociepleniem, które stoją przed ludźmi w XXI wieku. Zdobyte w dziedzinie zdrowia publicznego, ale także ogólne poprawienie jakości życia znacząco przyczyniły się do jego wydłużenia. W tym procesie nie bez znaczenia jest także ciągły drastyczny rozwój miast, który jest powiązany z urbanizacją, a wpływa na rozwój technologiczny oraz na rozwój ekonomiczny kraju¹. Tym samym miasta stanowią centra aktywności kulturalnej,

¹ P. Kubicki, *Miasta i gminy przyjazne wszystkim mieszkańcom*, [w:] *Miasta przyjazne starzeniu: przewodnik*, tł. K. Krupowicz, Warszawa 2014, s. 7.

jak również społecznej i politycznej regionów. Mają też wpływ na całą populację, także tę z obszarów wiejskich. Skala migracji do miast wciąż rośnie, globalnie w roku 2007 po raz pierwszy ludność miejska przeważała ilościowo nad ludnością wiejską. W Polsce procent osób zamieszkujących miasta przekracza 60 387. Rozwój miast w połączeniu ze starzeniem się społeczeństw, skłania do wykreowania wizji miast, w których większość mieszkańców będą stanowiły osoby starsze. Urbanista Philip Daffara przedstawia takie właśnie scenariusze i dowodzi zarazem, że przestrzeń budynków i miejsc publicznych tworzona i projektowana z myślą o osobach starszych wpływa na zaspokojenie potrzeb wszystkich mieszkańców². Miasta dostępne dla różnorodnych grup wiekowych są ekologiczne, mają mniejsze zapotrzebowanie na transport samochodowy oraz sprzyjają powstawaniu więzi sąsiedzkich³. Obecnie panujące w kraju niekorzystne podejście do zagospodarowania przestrzeni miejskiej sprzyja tworzeniu osiedli zamkniętych, wyizolowanych czy domów opieki, co segreguje i oddziela od siebie różne grupy wiekowe i społeczne. Miasta zmagają się również z wyzwaniami zrównoważonego rozwoju, a jednym z czynników dążenia do niego jest kształtowanie struktur i usług umożliwiających ich mieszkańcom zachowanie dobrego samopoczucia i produktywności. Zgodnie z najpowszechniejszą definicją zrównoważonego rozwoju, pochodzącą z Raportu Brundtland, rozwój zrównoważony jest to rozwój, który zapewnia zaspokojenie potrzeb obecnych pokoleń, nie przekreślając możliwości zaspokojenia potrzeb pokoleń następnych⁴. Wśród najpopularniejszych ogólnych postulatów najczęściej wymieniane to: zaspokojenie potrzeb podstawowych, koniecznych dla prawidłowego rozwoju fizycznego i psychicznego człowieka, wzrost dobrobytu społecznego i jednostkowego oraz harmonijne ułożenie relacji pomiędzy człowiekiem i przyrodą etc.⁵ Osoby starsze powinny mieć zapewnione, w tym rozwoju, szczególne miejsce, potrzebując wsparcia oraz rekompensaty fizycznych i społecznych zmian związanych z procesem starzenia. W kontekście przedstawionych wcześniej danych, już za kilkanaście lat osoby starsze będą stanowiły bardzo dużą grupę społeczeństwa, dysponującą dużą ilością wolnego czasu⁶. Osoby starsze są szczególnie narażone na różnorodne zagrożenia związane z bezpieczeństwem, a skuteczność środków ochrony i wsparcia zależy od ich dostępności, dostosowania do potrzeb senio-

² B. Miszewska, *Zmiany struktury przestrzennej miast w warunkach gospodarki rynkowej na przykładzie Wrocławia*, [w:] *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, red. J. Ślódczyk, Opole 2002, s. 297–311.

³ A. Zborowski, *Demograficzne uwarunkowania rewitalizacji miast w Polsce*, t. 5, Kraków 2009, s. 47.

⁴ J. Perek-Białas, B. Worek, *Aktywne starzenie się odpowiedzią na społeczno-ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw i zapobieganie braku samodzielności*, [w:] *Samodzielność ludzi starych z perspektywy medycyny i polityki społecznej. Dotychczasowe doświadczenia UE i Polski*, Warszawa 2004, s. 227–240.

⁵ *Starość darem, zadaniem i wyzwaniem*, red. A.A. Zych, Sosnowiec – Dąbrowa Górnicza 2014.

⁶ *Zdrowe starzenie się: Biała księga*, red. B. Samoliński, F. Raciborski, Warszawa 2013.

rów oraz poziomu ich świadomości w zakresie zagrożeń. Celem niniejszego artykułu jest analiza kluczowych problemów i wyzwań związanych z bezpieczeństwem osób starszych oraz ocena skuteczności istniejących rozwiązań i strategii mających na celu ich ochronę w różnych obszarach życia.

Istota procesu starzenia się

W przyjętym przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 2002 roku madryckim planie działania w kontekście starzenia się społeczeństw – Madrid International Plan of Action on Ageing – działania na rzecz wsparcia osób starszych zostały uznane za jeden z trzech priorytetowych kierunków zmian. Dalszy intensywny rozwój miast powinien iść nieodłącznie w parze z tworzeniem środowiska przyjaznego starzeniu, podnoszeniem poziomu dobrego samopoczucia i aktywności starszych mieszkańców. Przestrzeń publiczna to nie tylko miejsce spotkań i rekreacji, to również przestrzeń, w której ludzie spędzają codziennie dużo czasu, przemieszczając się z domu do pracy, szkoły, sklepu oraz wszystkich innych funkcji niezbędnych do życia codziennego. Place, skwery, parki, bulwary i oczywiście ulice są miejscami, gdzie następują interakcje i działania pomiędzy osobami przebywającymi w tych przestrzeniach. Miejsca te powinny tętnić życiem i stanowić pole do integracji mieszkańców, zarazem sprzyjając ich szeroko rozumianemu rozwojowi⁷.

Bardzo często zdarza się tak, że przestrzenie publiczne nie są w pełni przyjazne oraz dostępne dla każdego ze względu na sprawność poznawczą i ruchową. Pewnego rodzaju ułatwienia dla osób, które borykają się z problemem ograniczonej mobilności i percepcji powinny stanowić standard w kwestii projektowania przestrzeni miejskich. Tym samym punktem wyjścia do tworzenia przestrzeni, która byłaby przyjazna starzeniu się jest to, by nadać priorytet ruchowi pieszemu. Uważa się, że właśnie dzięki temu przestrzenie mogą stać się bardziej bezpieczne. Dodatkowo zmiana hierarchii uspokaja ruch kołowy, a tym samym zachęca do pieszego pokonywania dystansów. To z kolei sprzyja kontaktom międzyludzkim. Współczesne społeczeństwo warunkuje świadome zamykanie się człowieka na otoczenie, co jest spowodowane brakiem silnych relacji interpersonalnych. Tym samym wielką potrzebą jest, by przestrzeń publiczna stanowiła trzon scalający społeczeństwo. Należy też podkreślić, że zanik więzi społecznych oraz sieci kontaktów może mieć negatywne skutki dla zdrowia, zaś dbanie o ogólny dobrostan psychiczny mieszkańców pozwala na to, by budować większy kapitał społeczny⁸.

⁷ K. Sosnowska, *Jakości życia seniorów w perspektywie psychologicznej jako istotny czynnik w profilaktyce psychogerontologicznej*, [w:] *Młoda Psychologia*, t. 1, red. E. Drop, M. Maćkiewicz, Warszawa 2012, s. 507.

⁸ Z. Szarota, *Wielofunkcyjna działalność domów pomocy społecznej dla osób starszych*, Kraków 1998.

Nie wolno zapominać również o tym, że wygląd otoczenia ma znaczny wpływ na ludzkie samopoczucie, a neurobiolodzy odkryli, że wskazówki, które pochodzą z otoczenia, wywołują wręcz natychmiastowe reakcje w ludzkim mózgu. Zatem te miejsca, które są odbierane jako sterylne albo skomplikowane, mogą powodować wydzielanie adrenaliny i kortyzolu. Z kolei otoczenie, które wydaje się znajome, a także cechuje się swobodą poruszania, może powodować zastrzyk serotoniny i oksytocyny. Należy zatem pamiętać, że przestrzeń publiczna oraz budynki mają istotny wpływ na mobilność, jak również na niezależność oraz na ogólną jakość życia mieszkańców. Tym samym twarde obszary, które budują środowisko życia, wpływają na jakość oraz na częstotliwość pozostałych obszarów. Przyjemne oraz czyste otoczenie odgrywa dla osób starszych szczególnie istotną rolę, ponieważ z reguły narzeka się na nieczystości, śmieci, hałas i na nieprzyjemne zapachy⁹.

Czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa seniorów

Należałoby również zwrócić uwagę na kwestię czynników, które powodują zagrożenia dla bezpieczeństwa seniorów. Tym samym należy podkreślić, że znaczenie ma sama dynamika struktury społeczeństwa, przez co problematyka bezpieczeństwa seniorów jest tematem, który poruszany jest coraz częściej. Jest to temat, który wymaga systematycznego i ciągłego monitorowania, z uwagi na pojawianie się coraz to nowych zagrożeń¹⁰.

Jednym z takich zagrożeń, które rozwija się dość szybko i dynamicznie, jest szerokie spectrum różnych oszustw, które dotyczą właśnie seniorów. Tym samym funkcjonujące od wielu lat metody na tak zwanego „wnuczka”, czy też na „policjanta”, ulegają ciągłym modyfikacjom, a jak wskazują statystyki, stanowią również szczególnie istotny problem nie tylko dla samych seniorów, ale też dla ich rodzin.

Innym kolejnym istotnym tematem jest bezpieczeństwo seniorów jako użytkowników dróg. Osoby starsze, często uczestniczą w różnego rodzaju niebezpiecznych zdarzeniach drogowych, zarówno jako kierowcy pojazdów, jak i osoby piesze. Gdy mówimy o bezpieczeństwie seniorów, należy też zwrócić uwagę na niekorzystne dla nich oferty produktów i usług, na zakup których nierzadko decydują się pod wpływem chwili, manipulacji stosowanych przez handlowców oraz braku wymaganej wiedzy. Warto też pamiętać, że bezpieczeństwo seniorów stanowi temat, który obejmuje również wiele innych zagadnień, które

⁹ https://propolab.fas.pl/wpcontent/uploads/2020/09/anna_misniakiewicz_rozprawa_doktorska.pdf [dostęp: 20.03.2024].

¹⁰ Źródło: https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatzespolynformacje/zeszyt/samorzad_przyjazny-_16-06-2015_internet.pdf [dostęp: 21.03.2024].

w sposób pośredni i bezpośredni dotyczą ogólnego bezpiecznego funkcjonowania seniorów w codziennym życiu¹¹.

W 2018 r. – według danych Eurostatu – w Polsce było zatrudnionych 12,6% osób po 60. roku życia, czyli ok. 1,2 mln seniorów. W porównaniu z 2015 r. wskaźnik zatrudnienia wzrósł o niecałe 2%, co wynikało głównie z obowiązującego do 2017 r. wydłużonego wieku emerytalnego, a także z działań zachęcających do wydłużania aktywności zawodowej podejmowanych przez rząd oraz partnerów społecznych. Jest to jednak nadal poziom zatrudnienia niższy od średniej unijnej, która wynosi 15,5%, a także niższy od poziomu notowanego na przykład w sąsiednich Czechach (17,2%) czy – w tym przypadku różnica jest bardzo duża – w Norwegii (33,7%). Skala zatrudnienia polskich seniorów jest również nieadekwatna do możliwości, bo większość seniorów, zwłaszcza w młodszych grupach wiekowych jest w stanie pracować. Według danych z BAEL GUS, głównym powodem bierności zawodowej osób starszych było przejście na emeryturę (86%), a niezdolność do pracy z powodu choroby czy niepełnosprawności dotyczyła tylko 8% osób w wieku 60+. Wskaźniki zatrudnienia w jednej z „młodszych” grup wiekowych, obejmującej osoby liczące 65–69 lat, potwierdzają jej niewykorzystany potencjał. Według danych OECD, wskaźnik zatrudnienia w Polsce dla tej grupy wiekowej wynosił w 2018 r. 10,6%, a dla porównania: w Wielkiej Brytanii 21,7%, w Kanadzie 26,5%, w USA 33%, w Japonii 44,7%¹².

Zwraca się uwagę, że przebywając w domu albo w mieszkaniu, nie można przyjmować założenia, że jest się w nim całkowicie bezpiecznym. Trzeba zatem pamiętać, że niektórzy przestępcy działają również w ciągu dnia, a do realizacji swoich zamiarów potrzebują domowników w miejscu ich zamieszkania. W takim przypadku podstawą ich działania jest przede wszystkim podanie fałszywego celu przybycia, ale także podszywanie się pod przedstawicieli różnego rodzaju instytucji, urzędów albo firm czy administracji oraz krewnych czy osoby z nimi związane. Należy mieć świadomość, że już po uśpieniu ich czujności oraz wykorzystaniu nieuwagi domownika dochodzi do wyłudzenia od niego pieniędzy. Zdarza się też, że przestępcy dokonują kradzieży cennych przedmiotów, dokumentów i oszczędności¹³.

Seniorzy powinni być zatem edukowani w zakresie tego, w jaki sposób należy zachowywać się, by zapewnić sobie maksimum bezpieczeństwa. Tym samym należy organizować specjalne szkolenia, na których starsze osoby mogłyby dowiedzieć się, w jaki sposób zapobiegać skutkom zagrożeń. Warto zatem zachęcać seniorów, by stosowali się do następujących zaleceń¹⁴:

- drzwi wejściowe zawsze należy zamykać na zamki, po zmroku warto zasłaniać zasłony w oknach – strzec swojej prywatności, teren przy domu powinien być oświetlony, a krzewy i drzewa odpowiednio przycięte tak, aby nie ograniczały widoczności;

¹¹ Ibidem.

¹² E. Szałkiewicz, *Starzenie się społeczeństwa – wyzwanie dla Polski*, „Medi. Forum Opieki Długoterminowej” 2006, nr 2.

¹³ A. Labus, *Odnova miast a starzejące się społeczeństwa europejskie na wybranych przykładach*, „Problemy Rozwoju Miast” 2013, nr 2, s. 11–27.

¹⁴ B. Miszewska, *Zmiany struktury przestrzennej miast...*, s. 297–311.

- nie należy otwierać drzwi bez upewnienia się, kto i po co przyszedł – najlepiej sprawdzić przez wizjer i zapytać o to przez zamknięte drzwi. Osobę podającą się za przedstawiciela administracji osiedla, elektrowni, gazowni czy jakiegokolwiek urzędu zawsze można sprawdzić, prosząc o okazanie legitymacji służbowej, a w wypadku wątpliwości co do jej autentyczności, można telefonicznie (bez otwierania drzwi) sprawdzić w danej instytucji, czy była ona do seniora skierowana;
- jeśli zachodzi konieczność, by kogoś wpuścić, to nigdy nie wolno zostawiać tej osoby samej ani na chwilę, najlepiej, żeby wtedy w domu był jeszcze obecny ktoś z rodziny, znajomy czy sąsiad;
- w ganku, przedpokoju czy innym miejscu, gdzie zazwyczaj witane są obce osoby nie należy pozostawiać rzeczy cennych, takich jak: torebka, portfel, kluczyki do samochodu, klucze do mieszkania, szaszetka z dokumentami;
- przechowując w domu oszczędności czy inne cenne przedmioty, warto schować je w miejscu niestandardowym, znanym tylko seniorowi;
- z uwagi na różne nieprzewidziane sytuacje, jakie mogą wydarzyć się w nocy, w pobliżu łóżka warto trzymać niezbędne leki, latarkę i telefon komórkowy.

Oprócz przestrzegania powyższych zasad bardzo ważną rolę odgrywają dobre relacje międzysąsiedzkie. Właśnie dlatego nie należy irytować się, gdy sąsiad otwiera drzwi i sprawdza, co się dzieje na korytarzu. Seniorzy powinni nabyć nawyk, by sami też interesowali się osobami, które znajdują się na klatce schodowej czy w pobliżu posesji. Otoczenie, które jest wrażliwe na obecność obcych osób, zawsze utrudnia działanie przestępców¹⁵.

Kolejne niemałe wyzwanie, które dotyczy seniorów i ich bezpieczeństwa, to to, że starsze osoby czasem mają problem z właściwym interpretowaniem ofert, które są im dedykowane i proponowane. Seniorzy to grupa konsumentów, która z uwagi na swoją ufnosć, a czasami także problemy z oceną wartości danej oferty, narażona jest dzisiaj na nieuczciwe działania niektórych handlowców czy usługodawców. Wielu miało do czynienia ze sprzedażą bezpośrednią, której istotą jest osobisty kontakt sprzedawcy z potencjalnym klientem, poza stałymi punktami sprzedaży detalicznej, w naszym domu, na ulicy lub podczas prezentacji organizowanej w miejscach wybranych przez sprzedającego. Należałoby zatem uświadamiać seniorów, że jeżeli ktokolwiek wchodzi od ich domu z określoną ofertą, czy też, gdyby zostali zaproszeni na prezentację i na pokaz, powinni postępować zgodnie z określonymi wskazówkami. Dzięki temu będą mogli ograniczyć do minimum ryzyko stania się ofiarami ewentualnych oszustów¹⁶. Seniorzy powinni zatem pamiętać o tym, że jeżeli wizyta była wcześniej zapowiedziana, czy też, gdyby korzystali z zaproszenia do udziału w prezentacji oraz

¹⁵ J. Perek-Białas, B. Worek, *Aktywne starzenie się...*, s. 227–240.

¹⁶ A. Labus, *Starzejące się społeczeństwa europejskie XXI wieku w koncepcjach odnowy miejskiej*, Gliwice 2014.

w pokazie, należy odpowiednio przygotować się do niego. Seniorzy powinni zaopatrzyć się w notatnik, zeszyt i długopis, które mogą być szczególnie pomocne przy analizie proponowanej oferty. Dobrym rozwiązaniem jest także zapisywanie przekazywanych przez handlowca informacji, które dotyczyłyby ceny, dodatkowych usług wpisywanych do umowy, okresu jej obowiązywania, opłat albo warunków jej rozwiązania. Seniorzy powinni również poprosić handlowca, by pokazał im dokument zawierający jego dane, ale też dane firmy, którą reprezentuje. Trzeba również odnotować te informacje, pamiętając, że uczciwy handlowiec nigdy nie odmówi ich podania¹⁷. Seniorzy dbając o własne bezpieczeństwo, nie powinni podpisywać żadnych dokumentów bez dokładnego zapoznania się z ich treścią. Zatem w razie ewentualnych wątpliwości nie należy obawiać się zadawania pytań dotyczących w szczególności niezrozumiałych zapisów, licznych odnośników czy też tych części umowy, które zostały napisane tak zwanym „małym drukiem”. Starsze osoby powinny być systematycznie szkolone w zakresie tego, by nie postępować pochopnie, ponieważ pośpiech jest złym doradcą. Właśnie dlatego nie należy ulegać pokusie prezentów oraz promocji, ale warto dać sobie czas na to, by szczegółowo przeanalizować ofertę i przedyskutować ją z kimś zaufanym. Warto również poprosić wnuki albo dzieci o to, by sprawdziły w Internecie ceny podobnych produktów, opinie o danym produkcie oraz informacje na temat firmy, która go oferuje¹⁸. Należy też porównać zapisy umowy z informacjami, jakie są przekazywane przez handlowca. Warto zwracać uwagę seniorom na to, że nieuczciwy handlowiec zwykle będzie wywierał presję na to, by umowa została podpisana jak najszybciej. Argumentem zwykle jest to, że jest to wyjątkowa i ograniczona pod względem czasowym okazja, jak również to, że przepisy mogą ulec zmianie oraz że jest planowany wzrost cen i ryzyko wstrzymania dostaw. Należy pouczać starsze osoby, że w przypadku pojawienia się jakichkolwiek problemów po tym, jak umowa zostanie podpisana, mogą skorzystać z pomocy Powiatowego Rzecznika Praw Konsumenta, jak również z Punktów Nieodpłatnej Pomocy Prawnej. Trzeba pamiętać, że liczy się czas oraz to, że im szybciej podejmą działania, tym lepiej dla nich. Seniorzy powinni zatem wiedzieć, że mają prawo, by w ciągu 14 dni odstąpić od umowy bez podania przyczyny oraz bez ponoszenia żadnych kosztów z tego tytułu. W takiej sytuacji oświadczenie o odstąpieniu od umowy, które zawierałoby datę jej zawarcia i dane sprzedawcy należy przesać listem poleconym za potwierdzeniem odbioru, a do zachowania terminu wystarczy, by wysłać oświadczenie przed jego upływem¹⁹. Nie ma zatem znaczenia, że sprzedawca otrzyma je już po wskazanym terminie. Konieczne jest także, że należy odesłać towar, zaś firma, z którą umowa została podpisana, nie powinna w żaden sposób utrudniać konsumentom

¹⁷ K. Sosnowska, *Jakości życia seniorów w perspektywie psychologicznej...*, s. 507.

¹⁸ *Zdrowe starzenie się: Biała księga...*

¹⁹ J. Perek-Białas, B. Worek, *Aktywne starzenie się...*, s. 227–240.

towi tej decyzji. Z kolei w przypadku finansowania zakupu przez zaciągnięty kredyt bankowy, nie należy zapominać o tym, by przekazać informację o rezygnacji z umowy do banku, który udziela kredytu. Jeżeli z kolei konsument, a w tym przypadku mowa o seniorze, nie zostanie poinformowany przez sprzedawcę o tym, że przysługuje mu prawo do odstąpienia od umowy, może skorzystać z tego uprawnienia w ciągu kolejnych 12 miesięcy. Jeżeli jednak w tym okresie sprzedający przekaze informację, to ten termin upływa po 14 dniach od momentu jej otrzymania. Starsze osoby powinny również mieć na uwadze to, że seniorzy, z uwagi na wiek i pewnego rodzaju uwarunkowania, pozostają w zainteresowaniu różnego rodzaju środowisk przestępczych, które próbują wyłudzić od nich pieniądze. W związku z tym należy szczególnie ostrożnie postępować w trakcie rozmów telefonicznych i unikać udzielania informacji, zwłaszcza tych, które dotyczą danych personalnych czy numerów dokumentów, kont bankowych i haseł do nich. Nie wolno również upubliczniać numerów kart płatniczych czy kodów PIN, czy też innych szczegółów z dnia codziennego. Przestępcy często posługują się różnymi „legendami” i metodami mającymi uwiarygodnić ich jako członków rodziny potrzebujących pomocy czy wykorzystując zaufanie seniora do różnego rodzaju instytucji publicznych, stosując metody na tzw. „policjanta”, „pracownika ZUS”, „funkcjonariusza CBŚP/CBA” czy też „księdza”. Oszuści korzystają z książek telefonicznych wybierają osoby o imionach częściej występujących u osób starszych. Następnie dzwonią na wybrane numery telefonów, a rozmowa prowadzona jest w taki sposób, aby oszukiwana osoba uwierzyła, że rozmawia w sprawie kogoś bliskiego albo nawet bezpośrednio z kimś ze swojej rodziny i sama wymieniła jego imię oraz inne dane, pozwalające przestępcom dalej wiarygodnie nią pokierować²⁰.

Analizując kwestie dotyczące wyzwań dla bezpieczeństwa seniorów, należy pamiętać, że przestępca może próbować oszukać seniora na wiele różnych sposobów. Zatem może być to osoba, która dzwoni do starszego człowieka i podaje się za kogoś bliskiego. W rozmowie prosi o wsparcie finansowe czy też o pożyczkę w związku z jakimś nagłym i nieprzewidzianym zdarzeniem. Może być to także taka osoba, która dzwoniąc do starszej osoby, zapewnia, że jest policjantem, prokuratorem czy funkcjonariuszem CBŚP i prosi o pomoc w realizacji tajnej akcji, która byłaby wymierzona w grupę oszustów. Seniorzy często mierzą się też z sytuacjami, gdy dzwoni do nich osoba podająca się za pracownika ZUS oraz proponuje ponowne przeliczenie wysokości emerytury czy innego świadczenia. Nierzadko starsze samotne osoby są odwiedzane przez ludzi, którzy przedstawiają się im jako pracownicy opieki społecznej, gazowni, zakładu energetycznego albo innej instytucji, czy też takie osoby, które proszą o drobną pomoc. Należy tym samym uprzedzać seniorów, że tak naprawdę każdą telefoniczną prośbę o pilne wsparcie finansowe należy potwierdzić i przedyskutować z innym

²⁰ J. Rembowski, *Psychologiczne problemy starzenia się człowieka*, Warszawa 1994, s. 16–17.

członkiem rodziny czy też z bliskimi znajomymi. Prawdziwi prokuratorzy, policjanci i inni funkcjonariusze nigdy nie informują telefonicznie o działaniach, jakie są przez nich prowadzone, ale też nie proszą o przekazanie pieniędzy. Również pracownicy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie odwiedzają swoich klientów w domach po to, by informować ich o przysługujących im świadczeniach oraz usługach²¹.

Nie ma wątpliwości co do tego, że współcześnie dużym wyzwaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa seniorom w mieście w trakcie wykonywania przez nich codziennych czynności. Tym samym warto pamiętać, że poruszając się po ulicy, będąc na zakupach czy korzystając z komunikacji publicznej, każdy człowiek, a szczególnie emeryt, powinien mieć świadomość, że jest narażony na różnego rodzaju przestępstwa. Sprawca może zabrać cenne rzeczy, do których zalicza się portfel, telefon, dokumenty, biżuteria, ale też bagaż. Przestępcy wykorzystują nieostrożność i nieuwagę, ale nierzadko do kradzieży dochodzi też przy użyciu siły. W celu ograniczenia ryzyka, że senior stanie się ofiarą tego rodzaju zdarzeń, powinien przestrzegać określonych zaleceń. Do nich zaliczają się rady, by strzec swojej prywatności oraz unikać okazywania zamożności. Osoby z otoczenia nie muszą przecież wiedzieć, ile pieniędzy starsza osoba posiada w domu czy na koncie, czy też ile zabiera na zakupy. Należy też unikać noszenia przy sobie okazałych sum pieniędzy, a ważne transakcje należy załatwiać przez bank. Nosząc znaczne sumy pieniędzy, trzeba dbać o to, by nikt o tym fakcie nie wiedział, a w takiej sytuacji warto również rozważyć skorzystanie z ochrony kogoś zaufanego. Pieniądzy nie należy też trzymać w jednym miejscu, a znacznie lepiej jest chować je w różnych częściach ubrania w taki sposób, by w razie ewentualnej kradzieży nie stracić wszystkich środków. Trzeba również szkolić seniorów, by rzeczy najcenniejsze i dokumenty nosili przy sobie w wewnętrznych kieszeniach ubrania, a nie w torebce i saszetce. Przy ewentualnej próbie ich wyrwania łatwiej będzie im ochronić się przed szkodą. Wielkim niebezpieczeństwem jest ciemność, a zatem poruszając się po zmroku, należy wybierać ruchliwe i dobrze oświetlone drogi, a konieczne jest omijanie ciemnych zaułków, przejść podziemnych czy nieoświetlonych parków. Konieczne jest także rozważenie możliwości skorzystania z taksówki. Po zmroku warto również nosić przy sobie latarkę. Starsze osoby są często bardzo prostolinijne i nieuważne, a należy im zwracać uwagę na to, by płacąc za zakupy, nie pokazywali zawartości swojego portfela. Tym samym trzeba im też podkreślać, że w momencie, gdy płacą przy użyciu karty płatniczej, powinni pamiętać, by kod PIN wprowadzać dyskretnie, by inni nie mogli go zauważyć. Należy również pamiętać o tym, aby wraz z kartą płatniczą nie trzymać w portfelu ani w etui kodu PIN, który byłby zapisany na przykład na kartce papieru. W przypadku korzystania ze zbliżeniowych kart płatniczych warto zao-

²¹ https://propolab.fas.pl/wpcontent/uploads/2020/09/anna_misniakiewicz_rozprawa_doktorska.pdf [dostęp: 20.03.2024].

patrzeć się również w ochronne etui, którego celem jest zabezpieczenie seniora (ale dotyczy to osób w każdym wieku) przed sczytaniem z niej danych przez osoby postronne. Jeżeli doszłoby do kradzieży albo do zgubienia karty płatniczej, w jak najszybszy sposób należy ją zastrzec, dzwoniąc na infolinię banku. Seniorzy powinni zachowywać czujność w czasie wsiadania i wysiadania ze środków komunikacji, ponieważ są to momenty najczęściej wykorzystywane przez kieszonkowców. Z kolei podróżując komunikacją miejską czy robiąc zakupy, warto pamiętać o tym, by nie stracić z oczu swoich rzeczy osobistych oraz bagażu, a tym samym warto mieć je zawsze przy sobie. Jeżeli zdarza się, że senior podróżuje własnym samochodem, powinien pamiętać o zablokowaniu zamków drzwi, zaś gdyby nie chciał tego robić, czy gdyby nie miał centralnego zamka, powinien pamiętać o umieszczeniu wartościowych rzeczy, takich jak torebka, neseser albo plecak, w schowku czy w zamykanym bagażniku²².

Seniorzy są narażeni na niebezpieczeństwo w czasie robienia zakupów w sieci. Coraz więcej osób wybiera właśnie taką metodę robienia zakupów. Duża dostępność e-sklepów oraz aukcji na popularnych portalach z roku na rok wzrasta, a skracając czas poświęcony na wędrowki po tradycyjnych sklepach w poszukiwaniu niezbędnych rzeczy, ludzie polubili korzystanie ze znacznie prostszych metod zakupu. Zdarza się, że w takich sytuacjach niejednokrotnie stają się łatwym celem dla cyberprzestępców. Właśnie dlatego zamawiając i otrzymując wybrany przedmiot, należy zwrócić uwagę na to, jaka jest cena produktu. Jeżeli byłaby ona zbyt niska, może to sugerować, że towar jest niepełnowartościowy. Osoby dokonujące zakupów w sieci powinny również pamiętać, aby za każdym razem domagać się potwierdzenia nadania przesyłki, a także o tym, by nie wpłacać pieniędzy przed potwierdzeniem wygranej licytacji.

Należy również zwrócić uwagę na to, że współcześnie obserwujemy społeczeństwo starzejące się. Tym samym coraz większa grupa kierowców samochodów osobowych to seniorzy. Wielu z nich posiada oraz ciągle korzysta z uprawnienia do kierowania samochodami. Warto zatem zwrócić uwagę na kilka aspektów, które są związane z procesem, jakim jest starzenie się człowieka, ponieważ mogą wpływać na bezpieczeństwo innych użytkowników dróg, a także ich samych. W miarę upływu lat człowiek jest zmuszony, by niejednokrotnie zażywać coraz większą ilość leków. Pogorszeniu ulega również jego słuch i wzrok. Czas reakcji i sprawność ruchowa z upływem lat maleją, ale ważne jest także to, by zdawać sobie sprawę z ograniczeń, jakie niesie za sobą wiek i zwracać uwagę na kilka istotnych kwestii. Aby seniorzy nie stanowili zagrożenia dla siebie i dla innych osób, powinni dbać o to, by jazda w nocy była ostatecznością, a jeżeli już nie mają innej możliwości, powinni wybierać dobrze oświetlone drogi o niedużym natężeniu ruchu. Należy też dbać o czystość szyb w samochodzie, a przede wszystkim szyby przedniej. Seniorzy (ale nie tylko) powinni unikać odbłasku re-

²² A. Labus, *Starzejące się społeczeństwa europejskie...*

flektorów pojazdów nadjeżdżających z naprzeciwka, a także systematycznie badać wzrok. Zażywając leki, należy pamiętać o tym, że niektóre z nich nie są bez znaczenia dla zdolności prowadzenia pojazdu. Każdy lek ma ulotkę, na której zawarto informację dotyczącą wpływu jego zażywania na kierujących pojazdami – koniecznie należy się z nią zaznajomić. Niektóre leki mogą powodować ospałość, rozkojarzenie, zawroty głowy, problemy z pamięcią, trudności z utrzymaniem prostego kierunku jazdy, zamglone widzenie czy zaburzenia równowagi.

Podsumowanie

Starzejące się społeczeństwa to problem wielu rozwiniętych krajów. Rosnąca liczba osób w wieku „50+” wymusza na władzach lokalnych podjęcie nowych działań, ukierunkowanych na tę właśnie grupę wiekową. Każde przyjrzenie się jej potrzebom, ale również podjąć próbę zaangażowania seniorów w tworzenie projektów, które mają w perspektywie ułatwienie im życia, jak również wykorzystanie ich potencjału. W obliczu starzenia się społeczeństwa państwo staje wobec szeregu nowych wyzwań – nowych, a więc nietatwych. Z jednej strony muszą pojawić się działania związane z koniecznością zapewnienia chociażby odpowiedniej opieki medycznej czy pomocy społecznej dla osób niesamodzielnych, z drugiej należy nauczyć się mądrego wykorzystywania potencjału pokolenia odchodzącego na emeryturę. Oprócz programów rządowych muszą pojawiać się strategie działań lokalnych, ukierunkowane na osoby starsze, zamieszkujące dane środowisko. Najważniejszą rzeczą na początku każdego programu jest dokonanie analizy, pozwalającej zróżnicować seniorów. Starzejemy się bowiem w różny sposób i nasze potrzeby są w związku z tym różne. Z jednej strony problem starzejącego się społeczeństwa będą musiały brać pod uwagę wszystkie programy ekonomiczne, z drugiej świadomy i coraz zamożniejszy senior będzie mógł być adresatem wielu kampanii i reklam. Działania w zakresie polityki społecznej obejmować muszą swoim zakresem status, warunki życiowe, poszerzanie udziału w kulturze i życiu społecznym czy też możliwość prowadzenia aktywnego życia przez osoby starsze. Trzeba umieć właściwie informować społeczeństwo, które będzie traktowało starzejącą się część populacji jako równoprawnych obywateli.

Nie ma wątpliwości co do tego, że współczesnym zagrożeniem jest ciągle jeszcze przestarzała infrastruktura, która nie daje możliwości swobodnego poruszania się seniorom. Osoby w tym wieku nierzadko nie są już w pełni sprawne, a tym samym mają problemy z poruszaniem się, wchodzeniem po schodach czy przemieszczaniem się. Z pewnością dostosowanie infrastruktury do aktualnych potrzeb jest wielkim wyzwaniem z uwagi na koszty, jednakże w dobie społeczeństwa starzejącego się nie wolno o tym zapominać.

Bibliografia

Monografie

- Labus A., *Starzejące się społeczeństwa europejskie XXI wieku w koncepcjach odnowy miejskiej*, Politechnika Śląska, Gliwice 2014.
- Rembowski J., *Psychologiczne problemy starzenia się człowieka*, PWN, Warszawa 1994.
- Starość darem, zadaniem i wyzwaniem*, red. Zych A.A., Stowarzyszenie Przyjaciół Domu Pomocy Społecznej „Pod Dębem” w Dąbrowie Górniczej, Sosnowiec–Dąbrowa Górnicza 2014.
- Szarota Z., *Wielofunkcyjna działalność domów pomocy społecznej dla osób starszych*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1998.
- Zborowski A., *Demograficzne uwarunkowania rewitalizacji miast w Polsce*, t. 5, Instytut Rozwoju Miast, Kraków 2009.
- Zdrowe starzenie się: Biała księga*, red. B. Samoliński, F. Raciborski, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013.

Artykuły

- Kubicki P., *Miasta i gminy przyjazne wszystkim mieszkańcom*, [w:] *Miasta przyjazne starzeniu: przewodnik*, tł. K. Krupowicz, Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского, Warszawa 2014.
- Labus A., *Odnowa miast a starzejące się społeczeństwa europejskie na wybranych przykładach*, „Problemy Rozwoju Miast” 2013, t. 10, nr 2.
- Miszewska B., *Zmiany struktury przestrzennej miast w warunkach gospodarki rynkowej na przykładzie Wrocławia*, [w:] *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, red. J. Słodczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2002.
- Perek-Białas J., Worek B., *Aktywne starzenie się odpowiedzią na społeczno-ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw i zapobieganie braku samodzielności*, [w:] *Samodzielność ludzi starych z perspektywy medycyny i polityki społecznej. Dotychczasowe doświadczenia UE i Polski*, OM PTG, Warszawa 2004.
- Szwałkiewicz E., *Starzenie się społeczeństwa – wyzwanie dla Polski*, „Medi. Forum Opieki Długoterminowej” 2006, nr 2.

Źródła elektroniczne

- https://propolab.fas.pl/wpcontent/uploads/2020/09/anna_misniakiewicz_rozprawa_doktorska.pdf [dostęp: 20.03.2024].
- https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatzespolnyinformacje/ze-szyt/samorzad_przyjazny-_16-06-2015_internet.pdf [dostęp: 21.03.2024].

Socio-spatial determinants of the safety of older people in the context of an aging society

Summary

This article was intended to present the issue of aging and thus ensuring an appropriate level of safety for them. The modern world, with its many amenities, also brings with it threats that older people are often unable to cope with at the appropriate level. The research problem was to check what threats exist for the senior age group. The research method used to prepare the article was observation. Thanks to this method, the realities of seniors' life were learned and it was possible to form an opinion on the level of their safety, as well as all possible threats.

Keywords: safety, safety of seniors, old age, threats to seniors, challenges of seniors.